
ÚČJTK A KPČJ PO STICHOVI

ROBERT ADAM

THE INSTITUTE OF CZECH LANGUAGE AND THEORY OF COMMUNICATION (ÚČJTK) AND CIRCLE OF FRIENDS OF CZECH LANGUAGE (KPČJ) AFTER STICH

The paper informs the public about the most recent history (2003–2013) of two institutions inseparably connected with the name of Alexandr Stich: Institute of Czech Language and Theory of Communication (ÚČJTK) and Circle of Friends of Czech Language (KPČJ).

Key words: Alexandr Stich, Institute of Czech Language and Theory of Communication (Faculty of Arts, Charles University in Prague), Circle of Friends of Czech Language

Klíčová slova: Alexandr Stich, Ústav českého jazyka a teorie komunikace FF UK v Praze, Kruh přátel českého jazyka

Toto sympozium, na němž se sešli žáci prof. Alexandra Sticha, aby svými příspěvky ukázali, jak rozvíjejí jeho odborné dědictví, bych rád krátce a informativně doplnil údaje o návaznosti na Stichovo pedagogické a organizační působení v uplynulém desetiletí na půdě ústavu, jehož byl členem, a na půdě jazykověosvětové instituce, jejímž byl předsedou.

I.

V posledních letech svého života přednášel Alexandr Stich v ÚČJTK z povinných bohemistických předmětů vývoj jazyka a slovenštinu a vedl editologický seminář (to byl předmět povinně volitelný, alternativou byla textologie v ÚČLLV). Těžištěm jeho výuky však byly semináře volitelné, semestr za semestrem nové a nové. V nich se zaměřoval časově na období humanismu, baroka, osvícenství a 19. století, tematicky na slovní zásobu, slovníkářství, gramatografii, rétoriku, jazykovou kulturu, publicistiku, prózu i poezii; opakovaně s bližším určením „v slovanských souvislostech“ nebo „v relacích středoevropských“. Mimoto konal nepovinnou přednášku z lingvoliterární historie.

Přednášku o vývoji jazyka po Stichově smrti převzala a dodnes vede Alena Andrlová Fidlerová. Také slovenština zůstala ve studijních plánech (s tříletou přestávkou) povinným předmětem, přednášeli ji postupně Šárka Zikánová, Mira Nábělková a Jiří Rejzek. Editologický seminář jsem převzal já; naposledy byl vyučován v zimním semestru 2005, od jara 2009 je znovu pravidelně vypisován s mírnou modifikací obsahu a pod názvem ediční práce a v jeho výuce se střídám s Františkem Martínkem.

Pokud jde o volitelné semináře, nejvýraznější pokračovatelkou Stichových aktivit v ÚČJTK je Alena Andrllová Fidlerová. Vedla nebo vede semináře ze starší české lexikografie a gramatografie, z historické stylistiky a rétoriky i semináře věnované četbě a interpretaci barokních i obrozenských textů. Historickogramatografické semináře vedli pro ÚČJTK také Stichovi žáci Ondřej Koupil a Tomáš Matějec. Semináře věnované humanistickému lexiku a četbě humanistických textů vyučoval František Martínek, jazyku obrozenského období se věnovaly semináře Lucie Saicové Římalové. Lingvoliterární historie je metodologicky natolik spjata s osobou svého tvůrce, že po Stichovi z výuky bohemistických oborů jakožto předmět vymizela.

Alexandr Stich byl důsledným obráncem nestrukturovaného studia, filologické koncepce oboru a jednoty vyučovacího předmětu český jazyk (jazyk, sloh, literatura). Zavedení bakalářského a navazujícího magisterského studijního stupně se ÚČJTK po jeho smrti ještě nějakou dobu úspěšně bránil, avšak tlaku boloňského procesu nakonec podlehl. V navazujícím magisterském stupni byla zavedena i možnost zaměřit se pouze na jazykovou složku oboru, avšak i nadále zůstává celostní podoba studia nejobvyklejší. Stichovým dědictvím je do značné míry také ukotvení bohemistického studia ve slavistickém kontextu, dodnes zřejmé ve studijním plánu navazujícího magisterského studia.

Alexandr Stich symbolicky provázel studenty bohemistiky jejich akademickými léty od prvního až po poslední den: jako promotor Stich vysílal absolventy z univerzitních studií do světa. V první den výuky se vždy konalo úvodní setkání nových studentů s učiteli v knihovně slovanského semináře; po organizačních informacích předstupoval před studenty pravidelně profesor Stich a teprve jeho proslovem o odpovědnosti odborníka, o povinnosti bohemisty umět aspoň trochu německy, latinsky a nějaký slovanský jazyk se v obecenstvu zažíhalo vědomí akademické příslušnosti, jejich privilegií i nároků. Zvlášť v této symbolické roli je Alexandr Stich v ÚČJTK nenahraditelný.

II.

V devadesátých letech 20. století (nejspíš od roku 1992) a na počátku nového milénia stál prof. Alexandr Stich v čele *Kruhu přátel českého jazyka*, zřizovaného *Klubem Melantrich*. Přednášky se konaly ve dvou běžích ročně (tzn. cca 12 přednášek na jaře a 12 na podzim) ve středu od 18.00 hodin v posluchárně č. 18 v hlavní budově Filozofické fakulty UK v Praze. Prof. Stich se svými kolegy navrhoval potenciální témata a přednášející a všechny přednášky sám moderoval; pokud nečekaně onemocněl přednášející, náhradní přednášku proslovil právě prof. Stich. V organizační práci měl spolehlivého pomocníka v tajemníkovi *Kruhu* ing. Vladimíru Šmilauerovi, synovi zakladatele *Kruhu* prof. Vladimíra Šmilauera. Ing. Šmilauer se přednášek pravidelně účastnil, vedl prezenční listiny, vybíral dobrovolné příspěvky na chod *Kruhu*, rozesílal pozvánky na jednotlivé běhy členům a sympatizantům *Kruhu* a domlouval s přednášejícími konkrétní detaily jejich vystoupení. Některé středeční večery nebyly věnovány přednáškám, nýbrž diskusím (tzv. kulatý stůl *Kruhu*) nebo poradenské činnosti (jazyková poradna *Kruhu*).

Na počátku nového století, někdy v roce 2002, se prof. Stich snažil podělit se o vedení *Kruhu* s někým jiným. Svolal poradu jakéhosi neformálního kolegia *Kruhu*, cca desíti

pracovníků FF UK, ÚJČ AV ČR a PedF UK a několika svých doktorandů. Porada se však skončila bez jasného výsledku a na vedení *Kruhu* se nic nezměnilo.

Prof. Alexandr Stich v lednu 2003 náhle a nečekaně zemřel. Jarní běh přednášek byl již v té době připraven a organizace a moderování se ujali Ondřej Koupil (knihovník břevnovského kláštera) a Václav Petrbock (vědecký pracovník ÚČL AV ČR). Zdravotní stav ing. Šmilauera mu v té době nedovoloval přednášky navštěvovat, ale organizační práci se tajemník *Kruhu* věnoval s nepolevující obětavostí. *Kruh* přežil těžké období jen díky této trojici.

V létě roku 2003 dospěli kolegové Koupil a Petrbock k rozhodnutí, že by v čele *Kruhu* měl stát – tak jako doposud vždy – některý člen ÚČJTK FF UK, a oslovili v této věci mne jakožto častého návštěvníka přednášek a člověka s pochopením pro popularizační zaměření *Kruhu*. Já jsem po jistém váhání jejich nabídku přijal, a tak počínaje podzimním během přednášek roku 2003 začalo kolegium *Kruhu* pracovat ve složení Robert Adam (předseda), Vladimír Šmilauer (tajemník), Ondřej Koupil a Václav Petrbock. Toto úzké kolegium připravovalo programy jednotlivých běhů a jeho členové (s výjimkou ing. Šmilauera) se střídali v uvádění přednášek. Webová stránka ÚČJTK FF UK se stala domovskou stránkou *Kruhu*. V roce 2004 jsem kolegiu navrhl, aby byla každoročně zveřejňována zpráva o činnosti *Kruhu* v časopise *Naše řeč*. První zpráva, týkající se akademického roku 2003/2004, tam vyšla v květnu 2005, devátá v březnu 2013.

Na podzim 2005 byly zvažovány různé možnosti organizačního přebudování *Kruhu* a zintenzivnila se jeho propagace. Program přednáškových cyklů *Kruhu* začal být na webových stránkách předem zveřejňován včetně anotací jednotlivých přednášek a rozesílán lingvistům prostřednictvím *Fóra Jazykovědného sdružení*. V březnu 2006 došlo k rozšíření webové prezentace *Kruhu* zejména o archiv titulů přednášek od roku 1987.

Když se Ondřej Koupil v létě 2006 odstěhoval do Olomouce, byl do užšího kolegia přizván další člen – Milan Harvalík. Od podzimního běhu roku 2006 se tak v uvádění přednášek střídaly již čtyři osoby, po úspěšných operacích ing. Šmilauera v roce 2007 dokonce pět. *Kruh přátel českého jazyka* v této době stále organizačně náležel pod *Klub Melantrich*; byl jeho kolektivním členem. *Klub Melantrich* vedl účetnictví *Kruhu*. Když se tato organizace počátkem roku 2008 rozpustila, stal se po poradě širšího kolegia *Kruh přátel českého jazyka* virtuálním subjektem pod patronací Ústavu českého jazyka a teorie komunikace FF UK v Praze. Nutné výdaje *Kruhu* (tisk programů, poštovné, cestovné mimopražským přednášejícím) byly hrazeny z financí ÚČJTK. V březnu 2010 byla do kolegia *Kruhu* kooptována další členka ÚČJTK, Irena Vaňková; s dramaturgií přednáškových cyklů pomáhá i Petr Nejedlý.

Jazykové poradny postupně z programu přednáškové činnosti KPČJ vymizely, kulaté stoly jsme se čas od času snažili svolávat i nadále. Na návrh doc. Vaňkové byla v roce 2010 založena nová tradice: poslední předvánoční setkání od té doby vždy věnujeme představení nových edic *České knihovny* ve spolupráci s předsedou vědecké rady ČK prof. Jiřím Holým.

Publikum přednášek pořádaných *Kruhem* tvořili v uplynulém desetiletí zčásti dlouholetí členové a příznivci *Kruhu*, vesměs vyššího věku, dále bohemisté a jiní filologové z UK a ÚJČ AV ČR a také studenti. Průměrný počet návštěvníků přednášek se pohyboval okolo 25–30 osob, nejlepšího výsledku (v průměru 36 posluchačů na jednu přednášku) jsme dosáhli na jaře 2008. V roce 2011 však návštěvnost klesla pod 20 osob; v této situaci

jsme po vzoru jiných přednáškových cyklů zavedli pro studenty možnost zapsat si celý přednáškový běh a získat za jeho návštěvu kredity.

Stejně jako v dobách stichovských zůstává *Kruh přátel českého jazyka* institucí pěstující a popularizující českou filologii. Jako přednášející zve bohemisty akademické, univerzitní i z jiných pracovišť (jako jsou LA PNP, muzea, střední školy, spřátelené spolky a další organizace, v aktuálním běhu např. zástupce České biblické společnosti, českého překladatelského oddělení Evropského parlamentu a nemocnice Na Homolce), pražské, mimopražské i zahraniční, ctihodné i začínající; s tématy lingvistickými, jazykověkulturními, lingvodidaktickými, literárněhistorickými, textologickými i kulturněhistorickými.

Na závěr bych zde rád ocitoval dopis, který jsem při příležitosti uspořádání sympozia *Pelicanus vivificans* obdržel od ing. Vladimíra Šmilauera:

Drazí a milí kolegové,

nesmírně mě mrzí, že se tohoto sympozia nemohu účastnit, ale není mi to, bohužel, dopřáno. Vzpomínal jsem a vzpomínám moc, protože jsem se s panem profesorem loučil dva dny před jeho odchodem do nemocnice po několika letech, které jsme Kruhu společně věnovali.

*Pro mne to byla ztráta nejen „kruhová“, ale přímo osobní. Ačkoliv jsme spolu takhle úzce pracovali, nikdy jsme si nepřestali vykat; a já jsem si ho nesmírně vážil. Pro jeho encyklopedické – nejen odborné, češtinářské, ale i všeobecné, přímo „barokní“ – vědomosti a znalosti; pro jeho lásku k Seifertovi (který byl „mým“ básníkem), pro jeho práci jazykovědnou, která mně nebyla nikdy dopřána. Byl jsem sice věkem o něco starší, ale on byl **bohemista**, jakých bylo málo – a já jsem se před ním hluboce skláněl. A po celou dobu, po kterou jsme spolu pracovali, jsem myslel jen na jedno: jakou radost by měl táta z takového žáka. A nejen to: on vychoval také své žáky – a myslím, že výborně.*

Přeji celému tomuto sympoziu mnoho úspěchů a přál bych si, aby se na pana profesora – na „Sašu“ – nikdy nezapomnělo. Věnujte mu, prosím, vzpomínku i za mne.

Váš Vladimír Šmilauer